

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БАРКОВСЬКА ОКСАНА ЯКІВНА

УДК 615.1:378.147.091.33-027.22

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ФАРМАЦІЇ**

15.00.01 – технологія ліків, організація фармацевтичної справи
та судова фармація

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата фармацевтичних наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі загальної фармації та безпеки ліків Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету Міністерства охорони здоров'я України, м. Харків.

Науковий керівник:

кандидат фармацевтичних наук, доцент
ОГАРЬ СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА,
Національний фармацевтичний університет,
доцент кафедри загальної фармації
та безпеки ліків ІПКСФ.

Офіційні опоненти:

доктор фармацевтичних наук, професор,
Заслужений працівник охорони здоров'я
України,
ГУДЗЕНКО ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ,
ДЗ «Луганський державний медичний
університет»,
професор кафедри технології ліків, організації та
економіки фармації;

доктор фармацевтичних наук, професор,
БУШУЄВА ІННА ВОЛОДИМИРІВНА,
Запорізький державний медичний університет,
завідувачка кафедри управління і економіки
фармації та фармацевтичної технології.

Захист відбудеться «___» _____ 2021 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.605.02 у Національному фармацевтичному університеті за адресою: 61002, м. Харків, вул. Пушкінська, 53.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного фармацевтичного університету (61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 4).

Автореферат розісланий «___» _____ 2021 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради
доктор фармацевтичних наук, професор

Л.І. Шульга

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Реалізація перспективних напрямів і завдань фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я (ОЗ) ґрунтується на визначенні соціальних пріоритетів у забезпеченні населення лікарськими засобами та впровадженні комплексу належних фармацевтичних практик, що значною мірою залежить від рівня професійної підготовки фахівців. Фармацевтичний сектор галузі ОЗ вимагає від фахівців уміння швидко адаптуватися до динамічних умов виробничого середовища, працювати над розвитком власного інтелектуального та культурного рівня і бути здатним творчо реалізовуватися у професійній діяльності.

В умовах інтеграції України в європейський та світовий освітній простір невід'ємним вагомим складником змісту професійної освіти є практична підготовка – самостійний, визначальний напрям підготовки магістрів фармації. Відповідно до рекомендацій Міжнародної фармацевтичної федерації саме практична підготовка студентів сприяє розвитку компетентностей і критичного мислення, формуванню навичок виконання виробничих завдань і розв'язання професійних проблем. Як свідчить зарубіжний досвід, підвищенню якості практичної підготовки сприяє налагодження взаємодії зі стейкхолдерами, мотивація учасників процесу, забезпечення інформаційного супроводу на етапах практики, мінімізація негативного впливу ризиків освітньої діяльності тощо. На розв'язання проблем, які супроводжують процес проходження практики студентами закладів вищої освіти фармацевтичного спрямування (ЗВО), спрямовані результати розроблення науково обґрунтованих підходів до удосконалення організаційних засад практичної підготовки магістрів фармації.

Дослідженню проблем професійної підготовки фармацевтичних кадрів у ЗВО присвячені дослідження вітчизняних учених, зокрема: Л. В. Галій, В. А. Георгіянц, О. П. Гудзенка, І. С. Гриценка, О. М. Заліської, І. А. Зупанця, А. А. Котвіцької, Т. В. Крутських, О. І. Набоки, А. С. Немченко, З. М. Мнушко, С. В. Огарь, О. В. Посилкіної, О. А. Рубан, В. М. Толочка, В. П. Черних, Т. Г. Ярних та ін. Проблемні питання організації практичної підготовки за різними спеціальностями були розглянуті в дослідженнях І. М. Боднарук, І. А. Гриценко, Н. В. Казакової, І. О. Колосок, О. М. Лук'янченко, М. І. Пальчук, Л. І. Поважної, Т. І. Попової, В. І. Рябець, Л. Ю. Усеїнової, З. З. Фалинської, Н. С. Хмілярчук, М. П. Хоменко.

Але, незважаючи на те, що практична підготовка є важливим компонентом процесу формування професійної компетентності, системи професійних знань, умінь і навичок, та значний доробок науковців, проблема організації практичної підготовки ще не знайшла належного висвітлення у працях дослідників. Усе це й зумовлює актуальність вибору теми й напрямів досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт Національного фармацевтичного університету (НФаУ) за темою «Організація фармацевтичної справи, менеджмент і маркетинг у фармації (номер державної реєстрації 01140000954). Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради НФаУ (протокол № 6 від 27.02.2015 р.),

скоригована тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради НФаУ (протокол № 9 від 30.10.2019 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної праці полягає в розробленні теоретичних основ і науково-практичних підходів до удосконалення організації практичної підготовки магістрів фармації для підвищення їхньої компетентності та задоволення кадрових потреб суб'єктів фармацевтичного ринку.

Відповідно до поставленої мети визначені такі завдання:

- опрацювати й узагальнити дані наукової та фахової літератури щодо організаційних засад практичної підготовки магістрів фармації в Україні та за кордоном;
- проаналізувати сучасний стан і структурно-змістовні аспекти організації практичної підготовки магістрів фармації;
- оцінити ставлення стейкхолдерів до організації та якості практичної підготовки магістрів фармації;
- розробити процесну модель організації практичної підготовки в межах функціонування системи управління якості НФаУ;
- обґрунтувати зміст і структуру організаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення практичної підготовки магістрів фармації;
- ідентифікувати ризики практичної підготовки й опрацювати методику їх оцінювання;
- провести діагностику сформованості компетентностей магістрів фармації під час проходження практики;
- розробити та впровадити програму співробітництва ЗВО з роботодавцями;
- надати теоретико-прикладне обґрунтування системи моніторингу працевлаштування випускників ЗВО та апробувати її у НФаУ.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка магістрів фармації, законодавчо-правові та нормативні акти України щодо діяльності ЗВО з практичної підготовки та співпраці з роботодавцями, навчальні плани підготовки фахівців вітчизняних і зарубіжних ЗВО фармацевтичного спрямування, анкети експертів та респондентів, статистичні та звітні дані НФаУ стосовно практичної підготовки студентів та партнерства з роботодавцями фармацевтичного сектора галузі ОЗ.

Предметом дослідження є організація практичної підготовки як складника професійної підготовки магістрів фармації.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань були використані такі методи: історичний (для визначення тенденцій розвитку практичної підготовки); контент-аналіз (для якісно-кількісного вивчення змісту нормативних і законодавчих документів про практичну підготовку); логічний, порівняльний і системний аналіз (для обґрунтування теоретико-методологічних засад відповідно до завдань дослідження), узагальнення та наукової абстракції (для визначення наукових категорій із досліджуваної проблеми), графічний (для наочної презентації результатів дослідження), економіко-статистичні (експертної оцінки, експертного опитування, статистичної обробки результатів, статистичного групування (для узагальнення результатів опитування стейкхолдерів), таксономічний аналіз (для розрахунку комплексних та інтегральної величини компетентностей), абстрактного та

описового моделювання (для підготовки висновків виконаного дослідження). Методи ABC та XYZ застосовано для поділу ризиків практичної підготовки магістрів фармації. Для побудови графічних процесів застосовували прикладну програму Microsoft Visio. Статистична обробка первинних даних здійснена з використанням електронних таблиць Microsoft Excel.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і науково-практичних засад удосконалення організації практичної підготовки магістрів фармації як вагомого складника змісту професійної освіти з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців, які відповідають потребам ринку праці і запитам роботодавців.

Уперше:

- визначено історичні періоди становлення й розвитку практичної підготовки студентів за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація»;
- розроблено систему управління якістю організації практичної підготовки магістрів фармації, зокрема розроблено процесну модель організації практичної підготовки, мережевий графік, матрицю відповідальності учасників процесу практичної підготовки;
- розроблено та апробовано електронну базу даних організації практичної підготовки магістрів фармації (ЕБДОПП) з використанням сервісів Google Apps;
- обґрунтовано види ризиків практичної підготовки магістрів фармації та запропоновано науково-практичні підходи до їх оцінювання;
- обґрунтовано науково-практичні підходи та розроблено програму співробітництва ЗВО з роботодавцями, запропоновано модель їхньої взаємодії;
- запропоновано науково-практичні підходи до моніторингу працевлаштування випускників ЗВО на прикладі НФаУ і розроблено методичку його проведення.

Удосконалено:

- ❖ термінологічний апарат, що використовується у діяльності ЗВО з практичної підготовки магістрів фармації;
- ❖ проведення діагностики сформованості компетентностей магістрів фармації під час практичної підготовки;
- ❖ методичні підходи до організації практичної підготовки магістрів фармації;
- ❖ організаційно-інформаційне забезпечення практичної підготовки.

Набуло подальшого розвитку:

- ✓ визначення і згрупування факторів, що впливають на організацію практичної підготовки магістрів фармації;
- ✓ впровадження форм і напрямів співпраці НФаУ з роботодавцями;
- ✓ обґрунтування заходів з удосконалення практичної підготовки.

За результатами досліджень дисертантом на методичні розробки: «Методичні підходи до моніторингу працевлаштування випускників закладу вищої освіти», «Науково-практичне обґрунтування програми взаємного співробітництва закладу вищої освіти та підприємств-роботодавців», «Організаційно-інформаційне забезпечення практичної підготовки студентів закладу вищої освіти» отримані свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір відповідно № 99616 від 11.09.2020 р; № 99659 від 14.09.2020 р; № 99661 від 14.09.2020 р.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що на підставі проведених досліджень запропоновані методичні і науково-практичні підходи до удосконалення організації практичної підготовки магістрів фармацевції для підвищення їх компетентності і задоволення кадрових потреб суб'єктів фармацевтичного ринку.

За матеріалами наукових досліджень розроблено та затверджено Експертною проблемною комісією МОЗ і НАМН України «Фармація» та Вченою радою НФаУ матеріали трьох науково-методичних рекомендацій, упроваджених у роботу аптечних закладів, підприємств фармацевтичної промисловості і ЗВО:

- методичні рекомендації «Методичні підходи до моніторингу працевлаштування випускників закладу вищої освіти» (затверджені ЕПК «Фармація» МОЗ і НАМН України, протокол № 106 від 26.03.2019 р.), упроваджені у практичну діяльність Аптеки № 1 КЛ «Феофанія» ДУС (08.11.2019 р.), КП ХОР «Фармація» (15.11.2019 р.), ПФ «Гамма-55» (15.11.2019 р.), ТОВ «Магнолія» (27.11.2019 р.), Аптеки № 1 ФОП Бахмуцька О. В. (05.12.2019 р.), ТОВ «ФК “Здравица”» (11.12.2019 р.), ТОВ «Добрі ліки» (11.12.2019 р.), ТОВ «Бюджетна аптека» (15.01.2020 р.), ТОВ «ДАНУНЦ» (15.01.2020 р.), ПрАТ «ФФ “Дарниця”» (24.03.2020 р.), ТОВ «Точка здоров'я» (21.05.2020 р.), КП ХОР «Обласний аптечний склад» (22.05.2020 р.), ТОВ «Леда» (25.09.2020 р.); в освітній процес Національного фармацевтичного університету (20.11.2019 р.), ІПКСФ НФаУ (09.04.2020 р.), Фахового коледжу НФаУ (03.09.2020 р.);

- методичні рекомендації «Науково-практичне обґрунтування програми взаємного співробітництва закладу вищої освіти та підприємств-роботодавців» (затверджені ЕПК «Фармація» МОЗ та НАМН України, протокол № 107 від 04.12.2019 р.), упроваджені у практичну діяльність Аптеки № 1 КЛ «Феофанія» ДУС (10.12.2019 р.), КП ХОР «Фармація» (12.12.2019 р.), ПФ «Гамма-55» (12.12.2019 р.), ТОВ «Магнолія» (16.12.2019 р.), Аптеки № 1 ФОП Бахмуцька О. В. (17.12.2019 р.), ТОВ «Фармацевтична компанія “Здравица”» (23.12.2019 р.), ТОВ «Добрі ліки» (23.12.2019 р.), ТОВ «Бюджетна аптека» (23.12.2019 р.), ТОВ «ДАНУНЦ» (19.02.2020 р.), ПрАТ «ФФ “Дарниця”» (17.05.2020 р.), ТОВ «Леда» (18.05.2020 р.), КП ХОР «Обласний аптечний склад» (18.05.2020 р.), ПрАТ «Лекхім-Харків» (18.05.2020 р.), ТОВ «Точка здоров'я» (25.09.2020 р.); в освітній процес Національного фармацевтичного університету (12.12.2019 р.), ІПКСФ НФаУ (16.06.2020 р.), Фахового коледжу НФаУ (10.09.2020 р.);

- методичні рекомендації «Організаційно-інформаційне забезпечення практичної підготовки студентів закладу вищої освіти» (затверджені ЕПК «Фармація» МОЗ та НАМН України, протокол № 107 від 04.11.2019 р.), упроваджені у практичну діяльність КП ХОР «Фармація» (19.03.2020 р.), ТОВ «Магнолія» (27.03.2020 р.), Аптеки № 1 ФОП Бахмуцька О. В. (08.04.2020 р.), ТОВ «ФК “Здравица”» (23.04.2020 р.), ТОВ «Добрі ліки» (23.04.2020 р.), ТОВ «Бюджетна аптека» (07.04.2020 р.), ПФ «Гамма-55» (07.04.2020 р.), ТОВ «ДАНУНЦ» (14.04.2020 р.), ТОВ «Леда» (18.05.2020 р.), Аптеки № 1 КЛ «Феофанія» ДУС (18.05.2020 р.), КП ХОР «Обласний аптечний склад» (18.05.2020 р.), ТОВ «Точка здоров'я» (10.06.2020 р.), ПрАТ «Лекхім-Харків» (18.06.2020 р.), ПрАТ «ФФ “Дарниця”» (19.06.2020 р.); в освітній процес Національного фармацевтичного університету (16.02.2020 р.), ІПКСФ НФаУ (08.09.2020 р.), Фахового коледжу НФаУ (02.10.2020 р.).

Також розроблено документовану процедуру (ДП) «Забезпечення взаємодії з базами практичної підготовки» (2021 р.), Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти у Національному фармацевтичному університеті (2019 р.), Положення про Раду роботодавців (2019 р.). Усі документи впроваджені і використовуються у діяльності НФаУ з практичної підготовки магістрів фармації.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною завершеною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до розроблення науково-практичних засад організації практичної підготовки магістрів фармації.

Дисертантка особисто здійснила контент-аналіз проблеми організації практичної підготовки в Україні та світі; дослідила нормативно-правове забезпечення практичної підготовки, проаналізувала навчальні плани підготовки студентів за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація», визначила історичні періоди становлення й розвитку практичної підготовки студентів; вивчила структуру і зміст практичної підготовки; провела анкетне опитування стейкхолдерів щодо організації та якості практичної підготовки магістрів фармації; розробила процесну модель організації практичної підготовки, мережевий графік, матрицю відповідальності учасників процесу практичної підготовки, а також електронну базу даних організації практичної підготовки з використанням сервісів Google Apps; згрупувала види ризиків практичної підготовки магістрів фармації; створила програму співробітництва ЗВО з роботодавцями, запропонувала модель їх взаємодії; визначила етапи працевлаштування випускників ЗВО та розробила методику проведення моніторингу працевлаштування випускників.

Усі наукові узагальнення, положення, результати, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, авторка підготувала особисто. В опублікованих разом зі співавторами (Н. Б. Гавриш, А. А. Котвіцька, В. І. Крупеня, Т. В. Крутських, В. О. Лебединець, С. В. Огарь, О. Ю. Рогуля) працях наведені лише ті положення, розробки, рекомендації, які є результатом особистих досліджень здобувачки.

Співавторами наукових праць здобувача захищено такі дисертації: С. В. Огарь «Разработка состава и технологии аэрозольных лекарственных средств с гидрофобным экстрактом прополиса», Харків, 1989; Н. Б. Гавриш «Формування корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів як складової інформаційної інфраструктури фармацевтичної галузі України», Харків, 2012; А. А. Котвіцька «Методологія соціально-ефективної організації фармацевтичного забезпечення населення», Харків, 2008; О. Ю. Рогуля «Оптимізація товарної політики вітчизняних фармацевтичних підприємств», Харків, 2002; В. О. Лебединець «Методологія формування систем управління якістю на фармацевтичних підприємствах із виробництва лікарських засобів», Харків, 2016; В. І. Крупеня «Социально-гигиеническое и организационное исследование диспансеризации рабочих строительных организаций», Москва, 1983; Т. В. Крутських «Теоретичне та експериментальне обґрунтування складу та технології лікарських засобів на основі субстанції «Альтабор», Харків, 2016.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, отримані практичні результати за темою дисертаційної роботи оприлюднено і обговорено на таких науково-практичних конференціях та з'їздах: конференції за результатами практики «Підсумки навчально-виробничої практики студентів випускного курсу спеціальності фармація» (Харків, 2009); навчально-методичній конференції «Підготовка спеціалістів фармації у вищих навчальних закладах: здобутки та

перспективи майбутнього» (Луганськ, 2011); конференції за підсумками практики студентів НФаУ «Формування професійної компетентності студентів під час проходження навчально-виробничої практики» (Харків, 2012), «Професійно-практична підготовка провізорів та її інноваційний розвиток у форматі «Національний фармацевтичний університет – працедавці» (Харків, 2013); X Ювілейній всеукраїнській навчально-науковій конференції з міжнародною участю «Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі» (Тернопіль, 2013); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів» (Донецьк, 2013); науково-практичній конференції з практики студентів НФаУ «Актуальні питання практичної підготовки студентів НФаУ в Україні та за кордоном» (Харків, 2014); науково-практичних конференціях з практики студентів НФаУ та Коледжу НФаУ «Актуальні питання практичної підготовки студентів НФаУ в Україні та за кордоном» (Харків, 2015, 2016, 2017); XL Міжнародній науково-методичній конференції «Якість вищої освіти: вдосконалення змісту та організації практичної підготовки студентів» (Полтава, 2015); VIII Національному з'їзді фармацевтів України «Фармація XXI століття: тенденції та перспективи» (Харків, 2016); International Research and Practice Conference «Relevant issues of modern medicine : the experience of Poland and Ukraine» (Lublin, 2017); науково-практичній конференції з нагоди 140-річчя від дня народження С. А. Томіліна «Історична спадщина та сучасні аспекти забезпечення громадського здоров'я в Україні» (Харків, 2017); Всеукраїнській науково-методичній Інтернет-конференції «Застосування компетентнісного підходу в освітній практиці при викладанні фундаментальних дисциплін» (Харків, 2017); II Науково-практичній Інтернет-конференції з міжнародною участю «Фармацевтична наука та практика: проблеми, досягнення, перспективи розвитку = Pharmaceutical science and practice: problems, achievements, prospects» (Харків, 2018); VI Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики» (Харків, 2018); науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні питання практичної підготовки студентів НФаУ в Україні та за кордоном» (Харків, 2019); XVI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України (із дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)» (Тернопіль, 2019); XIV Науково-практичній конференції «Управління якістю в фармації» (Харків, 2020).

Публікації. Основні результати дисертації представлені у 47 опублікованих наукових працях. Серед них 8 наукових статей, із них 6 статей – у фахових наукових виданнях України, 2 статті – у фахових виданнях інших держав (Республіка Білорусь, Норвегія), 4 – в інших вітчизняних виданнях, 3 – науково-методичні рекомендації; 29 тез доповідей на конференціях, з'їздах; отримано 3 свідоцтва про авторське право на твір.

Структура та обсяг дисертації. Робота викладена на 307 сторінках друкованого тексту і складається з анотації, вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 179 сторінок друкованого тексту. Робота проілюстрована 26 таблицями та 47 рисунками.

Список використаних джерел містить 274 найменувань, із яких 219 кирилицею та 55 латиницею.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, подано перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в дисертаційній роботі мети, представлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо впровадження результатів роботи й окреслено структуру роботи.

У **першому розділі «Теоретичні основи практичної підготовки магістрів фармації в Україні та за кордоном»** висвітлено теоретичні аспекти практичної підготовки як обов'язкового компонента галузевих стандартів вищої освіти підготовки фахівців та однієї з форм організації освітнього процесу. Визначено, що основним завданням практичної підготовки магістрів фармації є формування й розвиток у них професійних компетентностей, уміння приймати самостійні рішення під час виконання посадових обов'язків, оволодіння сучасними методами, формами організації і знаряддями виробничої діяльності у фармації. Практична підготовка здійснюється шляхом проходження студентами практики на підприємствах, в установах та організаціях фармацевтичного сектора галузі ОЗ.

Досліджено історичні аспекти організації практичної підготовки за спеціальністю «Фармація» в НФаУ як провідного і одного з найстаріших та єдиного на території України закладу вищої освіти з підготовки кадрів для фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я. Визначено шість основних періодів становлення і розвитку практичної підготовки: організаційно-методичний, період активного розвитку, адаптації практичної підготовки до ринкової економіки, удосконалення організації практики, впровадження та розвиток партнерських зв'язків із базами практики, впровадження й удосконалення системи забезпечення якості практичної підготовки магістрів фармації.

Здійснено аналіз нормативно-правової бази організації практичної підготовки, який довів її неповноту і необхідність удосконалення на всіх рівнях. Узагальнено досвід практичної підготовки магістрів фармації за кордоном і доведено, що їй приділяється значна увага. Аналіз стандартів вищої освіти та освітньо-професійних програм засвідчив, що на практичну підготовку в Україні припадає 12 % загального часу навчання, тривалість практики в різних країнах світу становить від 5,5 до 12 місяців.

У **другому розділі «Обґрунтування напрямів, загальної методики та основних методів дослідження»** обґрунтовано і практично опрацьовано загальну методичку наукового дослідження. Доведено доцільність використаних наукових методів на всіх етапах дослідження. Аргументовано, що розроблена загальна методика дослідження забезпечує логічність виконання його етапів, послідовність викладення матеріалу і взаємозв'язок між розділами, що загалом створює основу для досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань роботи.

У **третьому розділі «Аналіз сучасного стану організації практичної підготовки магістрів фармації в Україні»** розкрито значущість змісту і складників

практичної підготовки магістрів фармації; сформульовано сутність визначень «практична підготовка» та «організація практичної підготовки»; показано види, обсяги практики, послідовність її проведення, обґрунтовані напрями практичної підготовки магістрів фармації у ЗВО (рис.1).

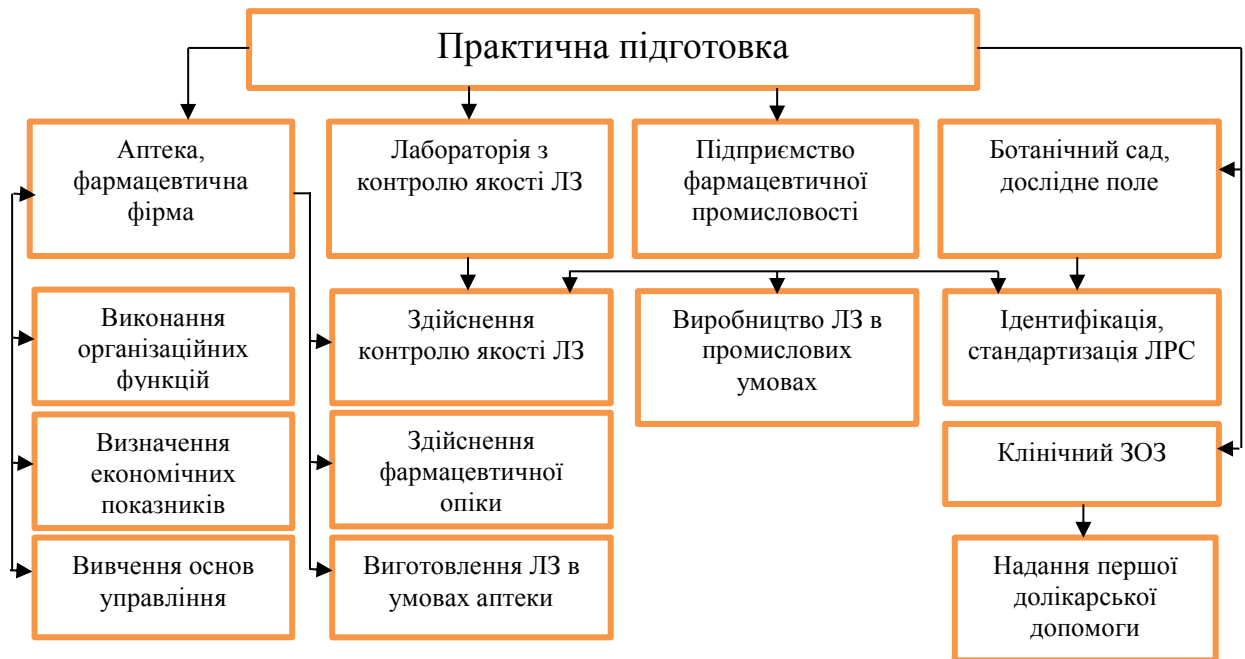

Рис. 1 Напрями практичної підготовки студентів спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація»

Наведено результати порівняльної характеристики ознайомчої та виробничої практик магістрів фармації; розкрито їхню сутність. Представлено розроблену модель організації практичної підготовки магістрів фармації (рис. 2), реалізація якої спрямована на створення логічно упорядкованої системи (заходів і взаємодій) щодо забезпечення її якості. Показано також, що практична підготовка складається з трьох етапів: підготовчого, основного і заключного, кожен із яких має конкретні цілі й завдання. Визначено функції практичної підготовки, адаптовані до потреб ЗВО. Наведено складники організації практичної підготовки (змістовна, організаційна та оцінювальна). Досліджено ставлення стейкхолдерів до організації практичної підготовки магістрів фармації та її якості. Експертне опитування керівників практики від баз свідчить, що абсолютна більшість експертів (96,4 %) вважають, що практика повинна забезпечувати належний рівень професійної підготовки магістрів фармації. На думку експертів, якість практичної підготовки залежить від матеріально-технічного оснащення (65,5 %, експертів), інформаційного (46,0 %), й методичного забезпечення (42,5 %) кваліфікованого керівництва практикою (39,8 % експертів).

Серед основних труднощів, із якими стикаються керівники практики від баз, 73,8 % експертів наголошували на недостатності часу для консультування практикантів, 34,4 % – на низькому рівні мотивації студентів щодо належного проходження практики. Загальний рівень готовності студентів до практичної підготовки експерти оцінили як середній (2,3 бали за трибальною шкалою). На їхню

Рис. 2 Модель організації практичної підготовки магістрів фармації

думку, студенти впорались із завданням практики на достатньому рівні (4,3 бали із п'яти можливих). Також проведено ранжування факторів впливу на успішність проходження практики студентами, визначено, які професійні й особистісні характеристики їм притаманні.

Здійснений аналіз поглядів студентів щодо практичної підготовки виявив, що 72,3 % респондентів відзначили вагомість практики в забезпеченні належної професійної підготовки. Проте отримані результати свідчать про неповну сформованість уявлення студентів про професійну діяльність. На думку студентів, зміст практики відповідає вимогам сучасного розвитку фармацевтичного сектора галузі ОЗ (64,1 %). У процесі практики вони здебільшого адаптувалися до професійної діяльності (59 % респондентів), не адаптувалися взагалі лише 10,3% респондентів. Також узагальнені відповіді студентів щодо корисності практичної підготовки. Зауважимо, що 80,1 % студентів мали труднощі під час проходження практики. Зокрема вказували на те, що співробітники баз практики не були зацікавлені працювати зі студентами-практикантами.

Визначено, що на успішність проходження практики впливають консультативна допомога керівників практики (бази практики, ЗВО), зацікавленість студентів результатами практики, доступність матеріалів для написання звітів, взаємодія керівників від бази практики та ЗВО, зацікавленість керівників практики в результатах практики тощо. Установлено, що до основних напрямів удосконалення організації практичної підготовки, на думку студентів, належить забезпечення зв'язку теоретичної підготовки з практичною діяльністю, забезпечення подальшого працевлаштування на базах практики, оптимізація розподілу студентів на бази практики, підвищення зацікавленості баз практики у практикантах.

На підставі запропонованих класифікаційних ознак згруповано внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на процес планування та організації практики у ЗВО і потребують постійного моніторингу.

У четвертому розділі «**Організаційні засади практичної підготовки в умовах функціонування системи управління якістю в закладах вищої освіти фармацевтичного спрямування**» запропоновано модель системи управління якістю (СУЯ) організації практичної підготовки магістрів фармації. Визначено, що в дереві процесів СУЯ НФаУ діяльність з організації практичної підготовки є підпроцесом основного процесу А2.2 «Навчальна діяльність» і подана як процес А.2.2.2 «Забезпечення взаємодії з базами практичної підготовки». Розроблена документована процедура «Забезпечення взаємодії з базами практичної підготовки» (ДП А2.2.2-32-063) визначає етапи планування, виконання й контролю результативності процесу, а також передбачає його систематичне оцінювання. Розкрито сутність етапів практики у НФаУ. Розроблено «Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти в НФаУ» (ПОЛ А2.2.-32-022), спрямоване на інтеграцію теоретичної підготовки до вимог роботодавців та удосконалення методичного забезпечення практичної підготовки відповідно до вимог стандартів ISO.

Обґрунтовано організаційне забезпечення практичної підготовки магістрів фармації. Побудовано процесну модель організації практичної підготовки, мережевий графік і матрицю відповідальності учасників процесу. Наведено доцільність та ефективність їх використання під час організації практичної підготовки магістрів фармації.

Розроблено інформаційно-аналітичне забезпечення практичної підготовки у вигляді електронної бази даних організації практичної підготовки магістрів фармації, призначеної для опрацювання документів із практики та забезпечення зв'язків із роботодавцями. ЕБДОПП, розроблена з використанням сервісів Google Apps, є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення та аналізу даних. ЕБДОПП містить чотири модулі, п'ять Google-форм: «Розподіл на практику» (для студентів), «Е-направлення на практику» (для керівників практики від баз), «Звіт кафедри про практику» (для викладачів кафедр), «Рівень організації практичної підготовки» (для студентів, керівників практики від баз, викладачів кафедр), «Моніторинг працевлаштування випускників» (для випускників ЗВО); три Google-документи: «Договір про проведення практики», «Наказ про проведення практики студентів», «Щоденник практики». Показано взаємозв'язок модулів ЕБДОПП з іншими модулями ЗВО, обґрунтовано їх структуру і зміст. У якості прикладу на рис. 3 представлено структуру четвертого модуля ЕБДОПП.

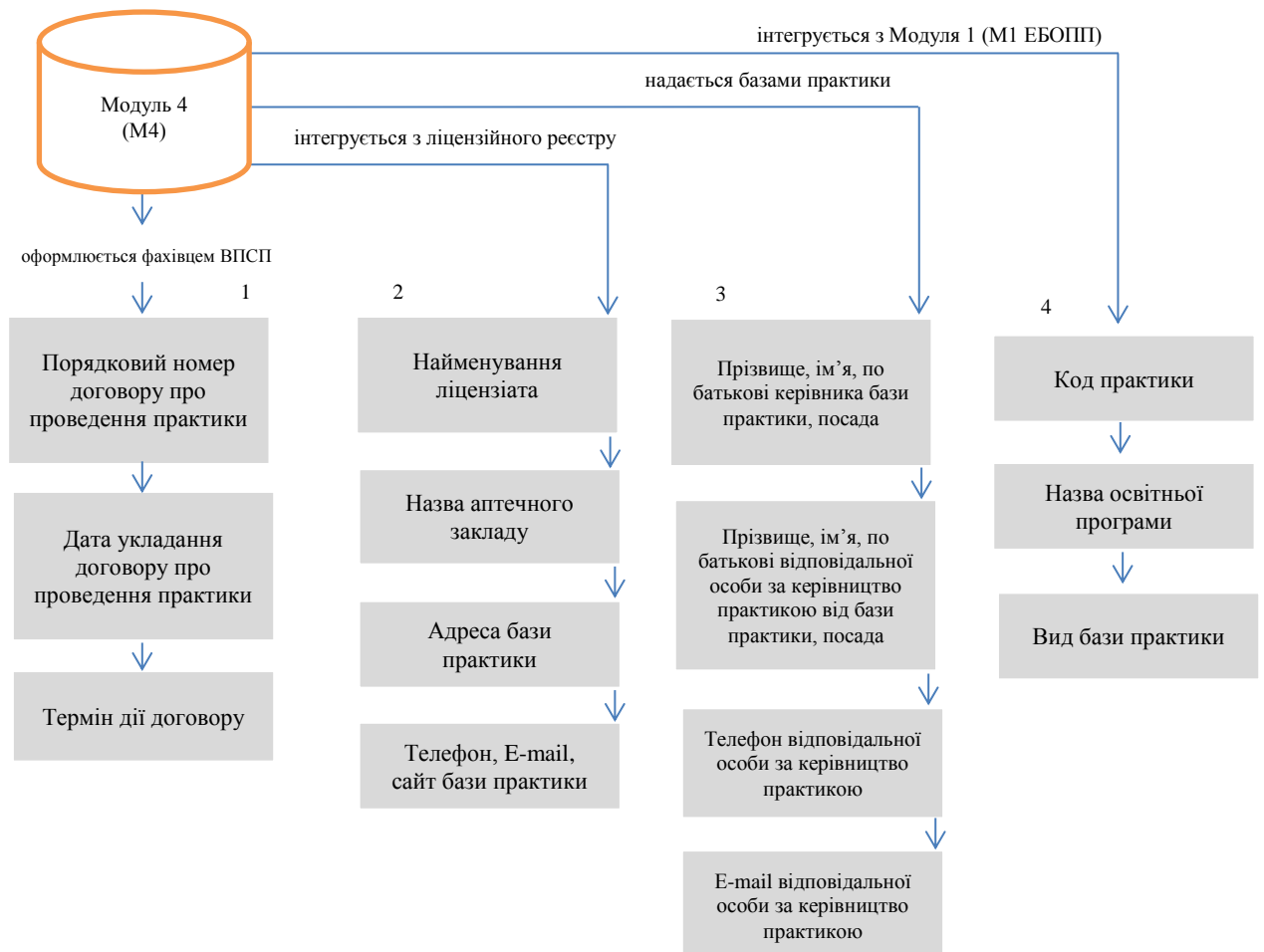

Рис. 3 Структура модуля 4 ЕБДОПП «Інформація про бази практики»

Запропоновані методичні підходи до оцінювання ризиків практичної підготовки магістрів фармації. За допомогою SWOT-аналізу освітнього середовища визначено сильні й слабкі сторони ЗВО як середовища процесу практичної підготовки; можливості й загрози зовнішнього середовища стосовно зазначеного процесу. Запропоновано поділ ризиків практичної підготовки на зовнішні (нормативні, економічні, технологічні та кадрові) та внутрішні (організаційні, кадрові і контингент-ризик). Розроблено методика оцінювання ризиків за ймовірністю виникнення та впливом на можливість досягнення цілей практичної підготовки, а також шкалу їх поділу на низькі, середні та високі. Для визначення рівня впливу й унаочнення результатів оцінювання ризиків практичної підготовки запропоновано побудову матриці «ймовірність ризику – рівень впливу», поділеної на 9 квадрантів залежно від шкали поділу ймовірності та впливу на можливість досягнення цілей практичної підготовки. На підставі проведеного анкетування визначено, що до ризиків із високою ймовірністю виникнення і великим впливом, яким необхідно приділити максимальну увагу, належать зовнішні економічні ризики; до групи ризиків, які мають середній вплив на результати практичної підготовки, але потребують мінімізації, віднесено технологічні, кадрові (внутрішні), організаційні ризики та контингент-ризик. Рекомендовано заходи мінімізації негативного впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків на якість практичної підготовки магістрів фармації.

У п'ятому розділі «Опрацювання напрямів удосконалення практичної підготовки на основі співпраці закладів вищої освіти фармацевтичного спрямування та роботодавців» обґрунтовано доцільність і стратегічне значення взаємодії ЗВО з роботодавцями. Проведено діагностику сформованості компетентностей магістрів фармації у процесі практичної підготовки. За допомогою таксономічного аналізу розраховано величину комплексних складників сформованості компетентностей та її інтегральну величину, що дозволило визначити напрями удосконалення практичної підготовки з метою підвищення рівня потрібних магістру фармації компетентностей.

Опрацьовано сучасні напрями співпраці ЗВО з роботодавцями, які можуть бути використані в системі підготовки магістрів фармації. Запропоновано форми співпраці за такими напрямами: удосконалення змісту освіти; оптимізація освітнього процесу; підвищення якості практичної підготовки і працевлаштування випускників; покращення науково-дослідної діяльності; розвиток інноваційної інфраструктури; удосконалення організаційно-методичних аспектів взаємодії. Розроблено «Положення про Раду роботодавців у Національному фармацевтичному університеті». Запропонована модель співробітництва ЗВО і роботодавців (рис. 4).

Розроблено методологію моніторингу працевлаштування випускників ЗВО, яка ґрунтується на системі зворотного зв'язку між основними учасниками процесу. Підґрунтям моніторингу є наскрізне практичне навчання: практика → інтернатура → працевлаштування (рис. 5).

Рис. 4 Модель співробітництва ЗВО з роботодавцями фармацевтичного сектора галузі ОЗ

Рис. 5 Етапи працевлаштування магістрів фармацевції

На підставі результатів здійсненого дослідження визначено, що для оцінювання результативності працевлаштування випускників ЗВО доцільно застосовувати такі кількісні й якісні показники (індикатори): кількість (відсоток) випускників, які працюють за фахом; широта географії працевлаштування (відсоток охоплення території України); посада випускників; термін перебування на первинній посаді; рівень заробітної плати; самооцінка готовності випускників до професійної діяльності; задоволеність місцем працевлаштування; задоволеність роботодавців рівнем підготовки випускника ЗВО. Результати моніторингу в подальшому необхідно застосовувати для планування кадрових потреб галузі ОЗ, визначення попиту на випускників різних спеціальностей ЗВО тощо. Запропоновано оцінку результативності та побудовано профіль результативності працевлаштування випускників НФаУ. Із метою мінімізації витрат часу й трудовитрат на здійснення моніторингу працевлаштування запропоновано програмне забезпечення цього процесу за допомогою Google-форми «Моніторинг працевлаштування випускників».

Отже, за результатами моніторингу працевлаштування випускників ЗВО отримано дані про кількість випускників, які працюють за фахом, і регіонів їхнього працевлаштування, здійснений аналіз пріоритетних місць працевлаштування за видами діяльності суб'єктів фармацевтичного ринку й започатковано формування реєстру студентів та роботодавців.

ВИСНОВКИ

1. Уперше науково узагальнено та представлено результати вирішення актуальної проблеми – удосконалення організації практичної підготовки магістрів фармації для підвищення їх професійної компетентності та задоволення кадрових потреб суб'єктів фармацевтичного ринку.

2. Досліджено історичні аспекти організації практичної підготовки, яка виступає невід'ємним складником змісту професійної освіти. Уперше визначено історичні періоди становлення й розвитку практичної підготовки студентів за спеціальністю «Фармація». Наведено динаміку обсягів практики магістрів фармації, зміну її видів і розширення баз практики. Проаналізовано нормативно-правову базу з організації практичної підготовки. Вивчено досвід закордонних ЗВО фармацевтичного спрямування.

3. Проаналізовано стан організації практичної підготовки у вітчизняних ЗВО фармацевтичного спрямування. Визначено зміст і складники практичної підготовки та з'ясовано її функції в освітній діяльності. Проаналізовано види й обсяги практики студентів спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» та послідовність її проведення.

4. Досліджено ставлення керівників від баз практики до практичної підготовки. Визначено, що 96,4 % експертів вважають, що практична підготовка покликана забезпечити належний рівень професійної підготовки магістрів фармації. З'ясовано чинники впливу на якість практичної підготовки магістрів фармації. Виявлено труднощі, з якими стикаються керівники практики від баз під час практичної підготовки. Вивчено думки експертів щодо успішності проходження практики. Досліджено рівень задоволеності

студентів процесом проходження практики; оцінено результативність проходження практики за відповідями студентів; визначено основні напрями удосконалення організації практичної підготовки за уявленнями студентів. Проаналізовано зовнішні та внутрішні фактори впливу на організацію практичної підготовки у ЗВО.

5. Уперше розроблено систему управління якістю організації практичної підготовки в межах функціонування СУЯ НФаУ, яка є підпроцесом основного процесу системи управління якістю ЗВО. Розроблено нормативно-правові документи з практичної підготовки з урахуванням вимог СУЯ НФаУ.

6. Уперше розроблено процесну модель організації практичної підготовки магістрів фармації. Запропоновано мережевий графік та матрицю відповідальності учасників процесу. Обґрунтовано організаційне забезпечення практичної підготовки магістрів фармації. Удосконалено й впроваджено в діяльність НФаУ сучасне інформаційно-аналітичне забезпечення практичної підготовки. Уперше розроблено електронну базу даних організації практичної підготовки магістрів фармації з використанням сервісів Google Apps.

7. Уперше запропоновано науково-практичні підходи до оцінювання ризиків практичної підготовки магістрів фармації. Визначено причини появи ризиків на підставі результатів SWOT-аналізу освітнього середовища. Ідентифіковані види ризиків практичної підготовки та розроблено методику їх оцінювання. Побудовано матрицю поділу ризиків за ймовірністю виникнення ризику та впливом на можливість досягнення цілей практичної підготовки. З'ясовано, що до ризиків із високою ймовірністю виникнення і великим впливом, яким необхідно приділити максимальну увагу, належать зовнішні економічні ризики; до групи ризиків, які мають середній вплив на результати практичної підготовки, але потребують мінімізації, віднесено технологічні, кадрові (внутрішні), організаційні ризики та контингент-ризик. Рекомендовано заходи мінімізації негативного впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків на якість практичної підготовки магістрів фармації.

8. Опрацьовано діагностику сформованості компетентностей, набутих студентами в процесі практичної підготовки. Відібрано компетентності та якості, вироблені під час практичної підготовки магістрів фармації. Розроблено й опрацьовано методику оцінювання компетентностей, сформованих у процесі практичної підготовки магістрів фармації. Розраховано величину комплексних компетентностей та інтегральну величину компетентностей магістрів фармації. Розроблено шкалу для інтерпретації інтегральної величини компетентностей. Установлено, що величина інтегральної компетентності магістрів фармації складає 0,72, що свідчить про середній рівень сформованості компетентностей і доцільність впровадження напрямів удосконалення практичної підготовки магістрів фармації.

9. Розроблено комплекс інноваційних заходів з удосконалення організації практичної підготовки магістрів фармації, які дозволять виконати

низку стратегічних завдань у системі планування практичної підготовки магістрів фармації. Визначено, що основним мотивом співпраці роботодавців з ЗВО (76,5%) є підготовка фахівців відповідно до потреб фармацевтичного сектора галузі ОЗ. Розроблено та впроваджено програму співробітництва ЗВО з роботодавцями, створено модель їх взаємодії на основі сучасних форм і напрямів співпраці, які можуть бути використані в системі підготовки магістрів фармації; визначено показники результативності співпраці ЗВО та роботодавців. Розроблено Положення про Раду роботодавців у НФаУ.

10. Уперше запропоновано систему моніторингу працевлаштування випускників ЗВО фармацевтичного спрямування, яка дозволяє отримати інформацію про їх успішність на ринку праці. Розроблено й опрацьовано методику проведення моніторингу працевлаштування на прикладі НФаУ. Сформовано індикатори оцінювання результативності працевлаштування випускників ЗВО. Розроблено і апробовано проведення моніторингу працевлаштування випускників НФаУ за допомогою Google-форми «Моніторинг працевлаштування випускників». Запропоновано оцінювання результативності та побудовано профіль результативності працевлаштування випускників НФаУ.

11. Соціально-економічна значущість отриманих результатів дисертаційних досліджень підтверджена упровадженням запропонованих методичних рекомендацій і розробок у практичну діяльність аптечних закладів, підприємств фармацевтичної промисловості та у освітній процес закладів вищої освіти фармацевтичного спрямування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Барковська О. Я., Огарь С. В. Методологічні засади організації виробничої практики студентів галузі знань «Фармація». *Фармацевтичний часопис*. 2013. Вип. 4. С. 116–120 (*особистий внесок – літературний пошук, розроблення методологічних засад організації практики, участь в обробленні матеріалів, написання статті*).

2. Барковская О. Я., Крупеня В. И., Гавриш Н. Б. Структурно-содержательные аспекты прохождения практики студентами специальности «Фармация». *Вестник фармации*. 2016. № 3 (73). С. 102–108 (*особистий внесок – дослідження структурно-змістовних аспектів проходження практики, аналіз дефініції поняття «практична підготовка», порівняльна характеристика видів практики, узагальнення отриманих результатів, написання статті*).

3. Barkovska O., Ogar' S., Rogulia O., Havryh N. Analysis of factors that influence on organization of educational and production practice in preparation of pharmacy specialists. *ScienceRise: Pharmaceutical Science*. 2017. № 5 (9). P. 40–45 (*особистий внесок – опрацювання наукових джерел, угруповання й аналіз факторів впливу на практичну підготовку, розроблення комплексу*

інноваційних заходів щодо удосконалення організації практики, написання статті).

4. Котвіцька А. А., Барковська О. Я., Гавриш Н. Б., Огарь С. В. Дослідження історичних аспектів організації навчальної та виробничої практики як складової професійної підготовки провізорів. *Соціальна фармація в охороні здоров'я*. 2017. Т. 3, № 4. С. 32–40 (особистий внесок – опрацювання наукових джерел, аналіз навчальних планів підготовки спеціалістів за спеціальністю 226 «Фармація, промислова фармація», визначення історичних періодів організації практики, участь в обробленні й узагальненні отриманих результатів досліджень, підготовці статті).

5. Барковська О. Я., Рогуля О. Ю., Лебединець В. О. Дослідження організаційних аспектів навчальної та виробничої практик в умовах функціонування системи управління якістю закладів вищої освіти на прикладі Національного фармацевтичного університету. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2018. № 2 (54). С. 14–22 (особистий внесок – опрацювання наукових джерел, дослідження організаційних аспектів практики в умовах функціонування СУЯ НФаУ, участь в обробленні матеріалів, написання статті).

6. Barkovska O., Ogar' S., Rohulia O. Scientific and practical substantiation of the directions of mutual cooperation of higher education institutions with employers of pharmaceutical sector of health care industry. *ScienceRise: Pharmaceutical Science*. 2018. № 4 (14). P. 14–19 (особистий внесок – опрацювання наукових джерел, розроблення напрямів співпраці, участь в обробленні й узагальненні результатів, написання статті).

7. Барковська О. Я., Рогуля О. Ю., Лебединець В. О., Огарь С. В. Теоретико-методичні підходи до впровадження системи моніторингу працевлаштування провізорів. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2019. № 2 (58). С. 6–15 (особистий внесок – опрацювання наукових джерел, розроблення системи моніторингу працевлаштування, участь в обробленні й узагальненні результатів, написання статті).

8. Barkovska O., Krutskikh T., Rohulia O. Information-analytical providing of practical training for pharmacy specialist. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 47. P. 24–31 (особистий внесок – розроблення інформаційно-аналітичного забезпечення практичної підготовки, участь в обробленні й узагальненні результатів, написання статті).

Науково-методичні рекомендації

9. Котвіцька А. А., Крутських Т. В., Барковська О. Я., Огарь С. В., Рогуля О. Ю. Методичні підходи до моніторингу працевлаштування випускників закладу вищої освіти: метод. рек. Харків, 2019. 24 с. (особистий внесок – опрацювання наукових джерел, розроблення методики моніторингу працевлаштування випускників, написання методичних рекомендацій).

10. Котвіцька А. А., Крутських Т. В., Барковська О. Я., Огарь С. В., Рогуля О. Ю. Науково-практичне обґрунтування програми взаємного співробітництва закладу вищої освіти та підприємств-роботодавців: метод. рек. Харків, 2019. 23 с. (*особистий внесок – опрацювання наукових джерел, розроблення програми співробітництва закладу вищої освіти та роботодавців, написання методичних рекомендацій*).

11. Котвіцька А. А., Крутських Т. В., Барковська О. Я., Огарь С. В., Рогуля О. Ю. Організаційно-інформаційне забезпечення практичної підготовки студентів закладу вищої освіти: метод. рек. Харків, 2020. 31 с. (*особистий внесок – опрацювання наукових джерел, розроблення організаційного, інформаційно-аналітичного забезпечення практичної підготовки, написання методичних рекомендацій*).

Авторські свідоцтва на твір

12. Котвіцька А. А., Крутських Т. В., Барковська О. Я., Огарь С. В., Рогуля О. Ю. Методичні підходи до моніторингу працевлаштування випускників закладу вищої освіти : свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір АПН № 99616. Дата реєстр. 11.09.2020 р.

13. Котвіцька А. А., Крутських Т. В., Барковська О. Я., Огарь С. В., Рогуля О. Ю. Науково-практичне обґрунтування програми взаємного співробітництва закладу вищої освіти та підприємств-роботодавців : свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір АПН № 99659. Дата реєстр. 14.09.2020 р.

14. Котвіцька А. А., Крутських Т. В., Барковська О. Я., Огарь С. В., Рогуля О. Ю. Організаційно-інформаційне забезпечення практичної підготовки студентів закладу вищої освіти : свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір АПН № 99661. Дата реєстр. 14.09.2020 р.

Інші наукові видання

15. Огарь С. В., Барковська О. Я. Сучасний стан виробничої практики у підготовці фахівців з вищою фармацевтичною освітою в Україні. *Медична освіта*. 2012. Вип. 1. С. 48–50 (*особистий внесок – дослідження сучасного стану виробничої практики, оброблення й узагальнення результатів дослідження, написання статті*).

16. Барковська О. Я., Огарь С. В. Структурно-змістовні аспекти навчально-виробничої практики студентів спеціальності «Фармація». *Фармацевтичний часопис*. 2013. Вип. 4. С. 125–130 (*особистий внесок – дослідження структурно-змістовних аспектів проходження практики, оброблення й узагальнення отриманих результатів, написання статті*).

17. Крупеня В. І., Огарь С. В., Барковська О. Я. Організація практики з урахуванням вимог соціального партнерства. *Дерматологія та венерологія*. 2011. Вип. 2. С. 36–37 (*особистий внесок – розроблення організаційних засад практики в умовах соціального партнерства*).

18. Огарь С. В., Барковська О. Я. Розвиток соціального партнерства при організації практики в НФаУ. *Новий колегіум*. 2008. Вип. 4. С. 18–19 (особистий внесок – літературний пошук, дослідження соціального партнерства при організації практики на прикладі ЗВО, написання статті).

Тези доповідей

19. Огарь С. В., Барковська О. Я. Практична підготовка як елемент партнерства з закордонними вищими навчальними закладами. *Підсумки навчально-виробничої практики студентів випускного курсу спеціальності фармація* : тези доп. конф. за результатами практики, м. Харків, 22 квітня 2009 р. Харків : НФаУ, 2009. С. 8–11.

20. Дмитрієвський Д. І., Огарь С. В., Барковська О. Я. Організація практики за межами України у формі академічного студентського обміну: історія, географія, реалії та перспектива. *Підготовка спеціалістів фармації у вищих навчальних закладах: здобутки та перспективи майбутнього* : матеріали навч.-метод. конф., м. Луганськ, 10 листопада 2011 р. Луганськ : ДЗ «Луганський державний медичний університет», 2011. С. 40–41.

21. Барковська О. Я., Огарь С. В. Конференції як засіб удосконалення практичної підготовки студентів НФаУ. *Формування професійної компетентності студентів під час проходження навчально-виробничої практики* : матеріали конф. за підсумками практики студентів НФаУ, м. Харків, 29 березня 2012 р. Харків : НФаУ, 2012. С. 3.

22. Огарь С. В., Барковська О. Я. Професійно-практична підготовка провізорів та її інноваційний розвиток у форматі «Університет – Працедавці». *Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі* : матеріали Х Ювілейної всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Тернопіль, 18-19 квітня 2013 р. : у 2-х ч. Тернопіль : ТДМУ, 2013. Ч. 1. С. 572–573.

23. Барковська О. Я., Донченко Н. В. Шляхи удосконалення якості навчально-виробничої практики провізорів. *Проблеми і перспективи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 12 листопада 2013 р. Донецьк : ДонДУЕТ, 2013. С. 227–229.

24. Барковська О. Я. Напрями вдосконалення організації навчальної та виробничої практики провізорів. *Якість вищої освіти: вдосконалення змісту та організації практичної підготовки студентів* : матеріали XI Міжнар. наук.-метод. конф., м. Полтава, 25–26 лютого 2015 р. Полтава : ПУЕТ, 2015. С. 150–151.

25. Барковська О. Я. Сучасні критерії відбору баз практики для студентів спеціальності «Фармація». *Актуальні питання практичної підготовки студентів НФаУ в Україні та за кордоном* : матеріали наук.-практ. конф. з практики студентів НФаУ та коледжу НФаУ, м. Харків, 16 квітня 2015 р. Харків : НФаУ, 2015. С. 12–14.

26. Немченко А. С., Калайчева С. Г., Барковська О. Я. Роль дисципліни «Вступ у фармацію. Практичні заняття в аптеці з ОЕФ» у професійній підготовці магістрів фармації. *Актуальні питання практичної підготовки студентів НФаУ в Україні та за кордоном* : матеріали наук.-практ. конф. з практики студентів НФаУ та коледжу НФаУ, м. Харків, 14 квітня 2016 р. Харків : НФаУ, 2016. С. 48–50.

27. Барковська О. Я., Огарь С. В., Гавриш Н. Б. Практична підготовка: понятійно-термінологічний аналіз у системі професійної освіти. *Актуальні питання практичної підготовки студентів НФаУ в Україні та за кордоном* : матеріали наук.-практ. конф. з практики студентів НФаУ та коледжу НФаУ, м. Харків, 14 квітня 2016 р. Харків : НФаУ, 2016. С. 50–53.

28. Барковська О. Я., Огарь С. В. Науково-практичні напрями підвищення якості практичної підготовки магістрів фармації. *Фармація XXI століття: тенденції та перспективи* : матеріали VIII Нац. з'їзду фармацевтів України, м. Харків, 13-16 вересня 2016 р. Харків : НФаУ, 2016. Т. 2. С. 324.

29. Гавриш Н. Б., Барковська О. Я. Дослідження форм співпраці Національного фармацевтичного університету з аптечними закладами та фармацевтичними підприємствами України. *Relevant issues of modern medicine : the experience of Poland and Ukraine: international research and practice conference, Lublin, 20-21 October 2017 Lublin, 2017*. С. 119–122.

30. Котвіцька А. А., Барковська О. Я., Гавриш Н. Б. Дослідження історичних періодів становлення та розвитку навчально-виробничих практик у фармацевтичному вищому навчальному закладі. *Історична спадщина та сучасні аспекти забезпечення громадського здоров'я в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. з нагоди 140-річчя від дня народж. С. А. Томіліна, м. Харків, 25 жовтня 2017 р. Харків : ХНМУ, 2017. С. 139–140.

31. Барковська О. Я., Огарь С. В., Рогуля О. Ю. Теоретико-прикладні аспекти формування компетентностей на основі експертного опитування. *Застосування компетентнісного підходу в освітній практиці при викладанні фундаментальних дисциплін* : матеріали Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф., м. Харків, 24 листопада 2017 р. Харків : ХНАДУ, 2017. С. 104–105.

32. Огарь С. В., Барковська О. Я. Науково-теоретичні засади формування соціального партнерства закладу вищої освіти з роботодавцями. *Фармацевтична наука та практика: проблеми, досягнення, перспективи розвитку = Pharmaceutical science and practice: problems, achievements, prospects* : матер. II Наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, м. Харків, 27 квітня 2018 р. Харків : НФаУ, 2018. С. 415.

33. Барковська О. Я., Рогуля О. Ю. Дослідження сучасних напрямів взаємодії освітніх закладів та роботодавців за кордоном. *Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики* : матер. VI Наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 25-26 жовтня 2018 р. Харків : НФаУ, 2018. С. 157–159.

34. Котвіцька А. А., Федосов А. І., Крутських Т. В., Барковська О. Я. Упровадження інновацій в освітню діяльність для підвищення якості

професійно-практичної компетентності випускників національного фармацевтичного університету. *Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)* : матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Тернопіль, 16-17 травня 2019 р. Тернопіль, 2019. С. 100.

35. Овакімян О. С., Барковська О. Я. Особливості практичної підготовки провізорів. *Актуальні питання практичної підготовки здобувачів вищої освіти в Україні та за кордоном* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 23 травня 2019 р. Харків : НФаУ, 2019. С. 3–5.

36. Огарь С. В., Барковська О. Я. Впровадження електронного сервісу у процес організації практики та працевлаштування майбутніх фахівців фармації. *Сучасні досягнення та перспективи розвитку апітерапії в Україні* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 25 січня 2020 р. Харків : Вид-во «Оригінал», 2020. С. 128.

37. Барковська О. Я., Рогуля О. Ю. Ризик-орієнтоване забезпечення якості практичної підготовки майбутніх провізорів. *Управління якістю в фармації* : матеріали XIV Наук.-практ. конф., м. Харків, 25 травня 2020 р. Харків : 2020. С. 4–5.

Загальна кількість тез – 29.

АНОТАЦІЯ

Барковська О. Я. Науково-практичні підходи до удосконалення організації практичної підготовки магістрів фармації. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата фармацевтичних наук зі спеціальності 15.00.01 «Технологія ліків, організація фармацевтичної справи та судова фармація». – Національний фармацевтичний університет, Харків, 2021.

Вивчено нормативно-правову базу, що регулює практичну підготовку студентів в Україні. Досліджено історичні аспекти організації практичної підготовки. Проаналізовано структуру і зміст практичної підготовки магістрів фармації. Згруповано фактори впливу на її якість. Уперше розроблено систему управління якістю і процесну модель організації практичної підготовки. Ідентифіковано види ризиків практичної підготовки та запропоновано методику їх оцінювання. Створено програму співробітництва ЗВО з роботодавцями. Розроблено систему моніторингу працевлаштування випускників ЗВО. Удосконалено діагностику сформованості компетентностей магістрів фармації у процесі практичної підготовки. Запропоновано організаційне та інформаційно-аналітичне забезпечення практичної підготовки магістрів фармації.

Ключові слова: фармація, практика, практична підготовка, заклад вищої освіти, роботодавець, студент, працевлаштування, удосконалення.

АННОТАЦИЯ

Барковская О. Я. Научно-практические подходы к усовершенствованию организации практической подготовки магистров фармации. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата фармацевтических наук по специальности 15.00.01 «Технология лекарств, организация фармацевтического дела и судебная фармация». – Национальный фармацевтический университет, Харьков, 2021.

Изучена нормативно-правовая база, регулирующая практическую подготовку студентов в Украине. Исследованы исторические аспекты организации практической подготовки. Проанализирована структура и содержание практической подготовки студентов. Сгруппированы факторы, которые влияют на ее качество. Впервые разработана система управления качеством и процессная модель организации практической подготовки. Сформированы виды рисков в практической подготовке и предложена методика их оценивания. Создана программа взаимного сотрудничества ВУЗа с работодателями. Разработана система мониторинга трудоустройства выпускников ВУЗа. Усовершенствована диагностика сформированности компетентностей будущих провизоров в процессе практической подготовки. Предложено организационное и информационно-аналитическое обеспечение практической подготовки студентов.

Ключевые слова: фармация, практика, практическая подготовка, высшее учебное заведение, работодатель, студент, трудоустройство, усовершенствование.

ANNOTATION

Barkovska O. Ya. Scientific and practical approaches to improving the organization of practical training of masters of pharmacy. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of a candidate of pharmaceutical sciences in specialty 15.00.01 «Technology of medicines, organization of pharmaceutical business and judicial pharmacy». – National University of Pharmacy, Kharkiv, 2021.

The purpose of the dissertation research is to develop theoretical foundations and scientific and practical approaches to improving the organization of practical training the masters of pharmacy to increasing their competence and meeting the staffing needs of the pharmaceutical market.

The historical aspects the organization of practical training have been studied and six main periods of its formation and development have been established. The regulatory framework for the organization of practical training in Ukraine has been analyzed and proved its imperfection and the need for improvement at all levels. The experience of practical training the masters of pharmacy in foreign countries has been generalized and proved that considerable attention is paid to it. The analysis of standards higher education and educational-professional programs has revealed that practical training in Ukraine accounts for 12% of the total study time, the duration of practice in different countries is from 5.5 to 12 months. The state of organization the practical training in domestic

institutions of higher pharmaceutical education has been analyzed. The content and components of practical training have been determined and its functions in educational activity have been revealed. The types and scope the practice of students' specialty in "Pharmacy, Industrial Pharmacy" and the sequence of its implementation have been analyzed.

The attitude of stakeholders to the organization and quality of practical training the masters of pharmacy has studied. Expert survey of managers from practice bases has showed that the quality of practical training the masters of pharmacy depends on material and technical equipment (65.5%, experts), information (46.0%), and methodological support (42.5%), qualified practice management (39.8% of experts). Leaders from practice bases faced by difficulties and among of them are 73.8% of experts stressed the lack of time to advice trainees, 34.4% - the low level of motivation the students to properly practice. A study of the students level satisfaction with the process of practice have carried out and the main areas for improving the organization of practical training according to students has identified. External and internal factors influencing the organization of practical training in institutions of higher pharmaceutical education have analyzed.

At first a quality management system for the organization of practical training and normative-legal documents on practical training have been developed, according to the requirements of the QMS (quality management system) of the institutions of higher pharmaceutical education. Organizational support of practical training the masters of pharmacy has substantiated. The process model of the practical training organization, the network schedule and a matrix of responsibility the participants of process have constructed. The information-analytical support of practical training in the form of the electronic database the organization of practical training the masters of pharmacy (EDOPT) has developed and processed.

The types of risks in practical training have identified and the method of their assessment has offered. The division of risks the practical training on external (normative, economic, technological and personnel) and internal (organizational, personnel and contingent risks) has offered. A method for assessing the competencies formed in the process of practical training the masters of pharmacy has been developed and processed. The value of complex competencies and the integral value of competencies the masters of pharmacy have calculated.

The directions of improvement the practical training in institutions of higher pharmaceutical education have investigated and the complex of recommendations, which allow solving a number of strategic tasks in system of planning the practice has offered. At first a program and a model of cooperation between institutions of higher pharmaceutical education and employers have been developed. The method of monitoring the employment of graduates of institutions of higher pharmaceutical education on the example of NUPh has developed and processed, indicators for assessing the effectiveness of employment have formed. Employment monitoring has tested using the Google form "Alumni Employment Monitoring".

Key words: pharmacy, practice, practical training, institution of higher education, employer, student, employment, improvement.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДП – документована процедура
ДУС – Державне управління справами
ЕБДОПП – електронна база даних організації практичної підготовки
ЕПК – експертна проблемна комісія
ЗВО – заклади вищої освіти
КЛ – клінічна лікарня
КП ХОР – комунальне підприємство Харківської обласної ради
ЛЗ – лікарські засоби
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я
НАМН – Національна академія медичних наук України
НФаУ – Національний фармацевтичний університет
ОЗ – охорона здоров'я
ПрАТ – приватне акціонерне товариство
ПФ – приватна фірма
СУЯ – система управління якістю
ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю
ФК – фармацевтична компанія
ФОП – фізична особа – підприємець
ФФ – фармацевтична фірма

Підписано до друку 02.04.2021 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографія.
Умов. друк. арк. 1,6. Тираж 100 пр. Зам. № б/н.

Національний фармацевтичний університет
вул. Пушкінська, 53, м. Харків, 61002
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серії ДК № 3420 від 11.03.2009